

Dušan Škodič

13. oktobra 1893 sta vodnik Janez Piskernik in Fran Kocbek opravila najtežjo turo svojega časa, ko sta na Frischaufovo pobudo priplezala na vrh Križa (Koroška Rinka) s severne strani. Tam vodi zdaj zavarovana plezalna pot.
Foto Franci Horvat

Aljaž iz Savinjskih Alp in njegov čas

Fran Kocbek (1863–1930)

Frana Kocbeka so poznali kot ustanovitelja in načelnika Savinjske podružnice SPD, graditelja koč, poti, cest, publicista, botanika ter vsestranskega delavca na prosvetnem in gospodarskem področju. Za boljše razumevanje je pomemben pogled na čas, v katerem je živel.

Kocbek je večino življenja preživel v avstroogrski monarhiji, ki je v svojih zadnjih desetletjih postajala Slovincem tesna koža. Spor se je naselil tudi v gore, kjer so bili do tedaj, resnici na ljubo, aktivni skoraj izključno Nemci. Ko rečemo Nemci – med njimi je bilo tudi nekaj pravih – večina pa jih je bila le "nemškutarjev", torej domačih korenin.

Da bi lahko učinkovito konkurirali delu podružnic nemško-avstrijskega Alpenvereina (DÖAV) na naših tleh, so leta 1893 v Ljubljani ustanovili Slovensko planinsko društvo (SPD), ki je prva tri leta svojega obstoja delovalo kot ena od podružnic DÖAV. Kocbek se je takoj po ustanovitvi obrnil na vodstvo SPD z vprašanjem, če mislijo formirati tudi podružnice, kajti Savinjske Alpe bi nujno potrebovale svojo. Pri tem je bil pripravljen aktivno sodelovati. Poleg velikega domoljubja je v Kocbeku gorela neverjetna ljubezen do gora, težko doumljiva za otroka ravnine, od koder je

izhajal. Rojen je bil v Ločkem Vrhu pri Sv. Benediktu v Slovenskih goricah, večino življenja pa je preživel v Gornjem Gradu, ob vznožju gora.

Ustanovitev podružnice SPD v strupenem okolju

Savinjska podružnica je bila ustanovljena v Mozirju 20. avgusta 1893, istega leta kot SPD. Nemški planinci iz vrst Celjske sekcije (Section Cilli DÖAV, ustanovljena leta 1884) so kaj kmalu zagnali vik in krik v svojem časopisu *Deutsche Wacht* (Nemška straža). Napadali so predvsem Kocbeka, ki je postal načelnik nove podružnice, češ da ta ogroža njihov dotedanji fevd, ki so ga obvladovali skoraj deset let.

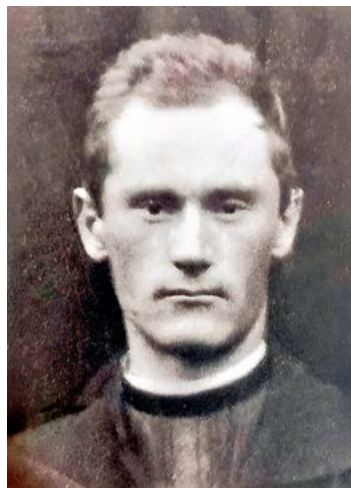
Treba je vedeti, da Celje v tistem času še zdaleč ni bilo kot Ljubljana, v kateri manj kot pet odstotkov Nemcev in nemškutarjev (razen gromoglasnih posameznikov, npr. Karel Deschmann) v realnem življenju

Fran Kocbek je bil otrok ravnine, vendar je večino življenja preživel pod gorami in živel za gore. Arhiv Planinskega vestnika

Branko Zemljčič, učitelj, tajnik Savinjske podružnice SPD in planinski publicist, je bil Kocbekov prijatelj do zadnjih dni njegovega življenja. Vir knjiga Fran Kocbek, Aljaž Savinjskih Alp

Anton Aškerc, slovenski pesnik, duhovnik in velik bojevnik za slovenstvo, je bil Kocbekov velik prijatelj iz vrst Savinjske podružnice SPD. A tudi njun odnos je bil zapleten. Vir knjiga Fran Kocbek, Aljaž Savinjskih Alp

ni predstavljalo pomembne težje. V celjskem okolju je bilo precej drugače. Skoraj vse gospodarsko, kulturno in politično protislovensko delo je bilo v visokem zagonu in podprto od občinskih oblasti, veletrgovcev ter industrialcev. Med nižjimi družbenimi sloji so bili res v večini Slovenci, med vplivnimi meščani v drugi polovici 19. stoletja pa je bilo Slovence mogoče prešteti na prste obeh rok.¹

Kmalu so v časopisu izbruhnile obtožbe o poškodovanju nemškega planinskega dela in lastnine s strani Savinjske podružnice, oziroma z njene strani "nahujskane mladine". Nagajanja so bila podobna tako na Kranjskem kot na Štajerskem. V glavnem je šlo za poskuse prevzemanja turistov konkurenčni strani, poškodovanje nemških smerokazov in markacij, včasih tudi inventarja ter povzročanje nereda v neoskrbovanih kočah. Bili so primeri najemanja gorskih vodnikov, katerim je plačalo šolanje in podelilo vodniške licence društvo DÖAV.

Deutsche Wacht je 16. septembra 1894 objavil članek, v katerem naletimo tudi na potrditev začetne pripadnosti SPD:

"V mariborskem časopisu je bila objavljena dolga in grozljiva zgodba o nasilni germanizaciji, ki da jo v Savinjskih Alpah izvaja Celjska sekcija DÖAV. Gospodje zaradi tega niso bili deležni večjega uspeha, pač pa so dobili oster odgovor predsednika naše sekcije, gospoda Wilhelma Lindauerja, ki je na odličan način razkrinkal vse njihove laži. Veliko se poudarja, da je SPD prav tako član DÖAV – ker gospodje Slovenci pač gospodarsko ne zmorejo sami opravljati te dejavnosti. Pravljica o subvencijah iz Berlina pa se bo očitno prav kmalu razblinila, saj se je izkazalo, da so bili prvi turistični obiskovalci tako imenovane Er-

javčeve jame² v resnici posamezni člani naše Celjske sekcije. Tudi trditve, da je naša sekcija gorskemu vodniku grozila z odpovedjo, ker je markiral zanje, je popolnoma neresnična. Seveda pa je logično, da je bila Celjska sekcija upravičeno zadržana do tega, da bi se njeni pooblaščenim gorski vodniki uporabljali za potrebe drugih društev. Tudi tako imenovano Nemško naselje v Logarski dolini, ki naj bi ga s pomočjo Südmarka³ ustanovila Celjska sekcija, obstaja, kot je v odgovoru zapisano, zgolj v domišljiji

- ² Blizu naravne znamenitosti Igle leži nad strugo Savinje jamski sistem Rjavčeve jame, skozi katere zgornji del je nekoč potekala stara pot v Luče. Savinjska podružnica SPD je staro pot obnovila leta 1894 in jo poimenovala po Jakobu Rjavcu.
- ³ Društvo Südmark je na narodnostno mešanih ozemljih nudilo gospodarsko pomoč, podpiralo kmete in obrtnike, kupovalo zemljišča in kmetije ter na njih naseljevalo nemške družine. Z denarjem so podpirali tudi nemške šole in učitelje, in to v deželah monarhije, kjer so bili Nemci v manjšini.

Deutsche Wacht (Nemška straža) je bil časnik celjskih Nemcev, ki je zagovarjal uveljavitev nemškega značaja v deželi in nemščino kot državni jezik. Vir dlib.si

¹ Marija Mojca Peternel, *Podružnice DÖAV na Slovenskem, Planinski vestnik št. 4, 2023.*

Kocbek (sedi na levi) z odborniki Savinjske podružnice SPD.
Vir knjiga Fran Kocbek, *Aljaž Savinjskih Alp*

slovenskega 'senzacionalističnega pisunčka'. Najbolj odločen in vztrajen nasprotnik slovenskega naroda, na koncu ironično pripomni g. Lindauer, pa zagotovo ne more biti on, saj sicer Slovenci iz Zgornje Savinjske doline ne bi bili vedno tako prijazni z njim, kot so. Ja, 'spoštovani časopisni nakladači' ne bi smeli tako na široko odpirati ust, ker se lahko hitro zgodi, da se vam v grlu zatakne prevelik zalogaj."

V Gornjem Gradu se je Kocbek vključil v delo narodne čitalnice. Spominska fotografija iz leta 1897, ko so odigrali gledališko predstavo Bob iz Kranja, Kocbek stoji drugi z desne.
Vir knjiga Fran Kocbek, *Aljaž Savinjskih Alp*

Prostovoljna germanizacija imen in priimkov

Vzdušje med nasprotnima društvoma v Savinjskih Alpah⁴ je bilo skoraj identično tistemu v Ljubljani, kjer so drug drugemu kazali mišice slovenski časniki in *Laibacher Zeitung*. Ljubljanske nemškutarje v Kranjski sekciji DÖAV je tedaj vodil spreobrnjeni Slovenec Karel Dežman oziroma Deschmann, pri Celjanih pa se je najbolj "izkazal" odvetnik dr. Johann Stepischnegg. Ta je aktivno posredoval v omenjeni vodniški aferici, ko je Kocbek želel najeti vodnika Janeza Dolinarja, da bi na novo markiral poti na Raduho in Ojstrico. Omenjene poti so bile v slabem stanju, saj že dolgo niso videle čopiča. Prvotno jih je markirala Celjska sekcija, ki pa je bila mnogo močnejša na jeziku kot pri delu. Dolinar je imel njihovo vodniško licenco, zato mu je bilo, ko je to prišlo na ušesa "Celjanom", strogo prepovedano prevzeti delo za Savinjsko podružnico SPD. Stepischnegg, ki je bil tudi predsednik celjskega Nemškega društva, je do nepremišljenega vodnika poslal Lindauerja, da mu "na terenu" še enkrat razloži dolžnosti, ki jih ima do svoje planinske organizacije (čeprav sta v tistem času formalno tudi Savinjska podružnica in SPD še vedno spadala pod okrilje DÖAV).

V preteklosti smo večkrat obravnavali Deschmanna, zato je prav, da tudi za Johanna Stepischnegga povemo, da je bil ta gromoglasni celjski nemškutar po svojem izvoru zgolj Janez Stepišnik, doma iz Svetega Jurija ob Ščavnici. Celjski tednik *Domovina* ga je imel stalno v želo, a zdi se, da so omenjeni ljudje v svojih prepričanjih stali tako trdno na okopih, da so jih klevete nasprotnikov le še podžigale v svoj prav, zato so na vsakem koraku pretiravali v dokazovanju zvestobe avstrijski kroni.

V zadnjem desetletju 19. stol. je ljudi vedno bolj motila prostovoljna germanizacija imen in priimkov, pa tudi neupoštevane dvojezičnosti krajevnih imen. Pri lastnih imenih je zapisovanju v ponemčeni obliki botroval osebni oportunitizem, predvsem iz kariernih in ekonomskih vzgibov. Pri krajevnih imenih, imenih ulic in nenazadnje imenih naših gora pa je šlo tudi za markiranje germanskega sveta. V avstrijski polovici monarhije je bilo treba zagotoviti dvojezičnost v tistih deželah, kjer prebivalstvo ni bilo večinsko nemško, obratno pa ne. Dogajalo se je, da se povsod tega niso držali in so na ogorčenje Slovencev v nekaterih uradih uporabljali nemške žige in uradovali le nemško. Časopisi so na takšne primere redno opozarjali. V kratkem članku v *Domovini* je predstavljena takšna težava s krajevnimi imeni in poštnimi žigi v Zasavju, v primeru osebnih imen pa celo s proslulim Janezom Stepišnikom na čelu.⁵

⁴ Ker gre za zgodovinski članek, namerno uporabljam ime Savinjske Alpe, ki ga je uveljavljal Frischauf in za njim Kocbek, namesto danes sprejetega Kamniško-Savinjske Alpe.

⁵ *Domovina*, 20. maj 1898.

"Slovenci, na branik za svoj jezik in narodnost!"

Na vseh pismih in poštinih pošiljkah, katere razpošiljajo rudarji, delavci, delavke in prebivalstvo Trbovelj, te največje občine laškega okraja širom domovine, se nahaja samo nemški poštni odtis: "Trifail". Slovenskega imena Trbovlje iščeš zaman. Tudi poštna urada v Dolu in Hrastniku imata samo poštne pečate z nemškim pravopisom 'Doll' in 'Hrastnigg Bahnhof'. Oba pečata dišita močno po nemškutarjih Stepischneggu in Wollouscheggu. Nemci teh dveh imen krajev niso mogli prevesti v svoj jezik, zato so jih popočili in jima obesili na konec po dva 1 in dva g. Lastnih in krajevnih slovenskih imen ne smemo pisati z nemškim pravopisom. Kadar bomo tako delali, tedaj bomo že po duhu in mišljenju germanizirani. Proč s Stepischneggi, Wallandi, Sauscheggi, Schaggerji, Kovatschitschi, Hrastniggi, Dolli itd. V našem jeziku se glasi pravilno le: Stepišnik, Balant, Zavšek, Žagar, Kovačič, Hrastnik, Dol itd."⁶

Naj bodo samo slovenski napisi v gorah

Iz zgornjega si lahko predstavljamo, v kako strupenem okolju se je znašel Kocbek s svojo podružnico. Savinjske Alpe so bile že marsikje markirane s strani "Celjanov", Kocbek pa je v navodilu iz prestolnice dobil nalogo, naj se loti postavljanja slovenskih smernih

Pogled na Ojstrico nad Logarsko dolino. Spomini na dogodke v tej dolini so bili Kocbeku na stara leta neizčrpen vir zgodb, ki jih je pripovedoval zbranim družbam. Foto Franci Horvat

tabel in označevanja planinskih poti s čopičem. S tem se je kratkoročno lahko največ naredilo, in to z najmanjšimi stroški. Dopis načelnika SPD Orožna se je glasil: "Vljudno Vas prosimo, da označite vse poti, za katere menite, da je potrebno, in sicer tako, da ne bo ob razpotjih nihče dvomil, kam pot vodi. Table in barva so na razpolago."

Leta 1891 je začel izhajati prvi slovenski politični časopis v Celju, Domovina, ki se je postavil po robu izrazito nemškutarskemu vzdušju v knežjem mestu. Na tej naslovnici je izšla pesnitev Triglavanom, pesnika Aškerca. Vir dlib.si

Leto VIII.

V Celji, dne 3. junija 1. 1898.

Štev. 22.

DOMOVINA

Zahaja vsaki petek v tisk. — Dopolni naj se izročijo poljiti uredu in sicer frankirani. — Rokopisi se ne vrnejo. — Za inzerate se plačuje 50 kr. tiskalne polne tarife ter od vsake petič-vrate po 10 kr. za vsakokrat; za večje inzerate, kakor tudi za množično inzerate primeren popust. — Narodna na celo leto 3 gl., 2 pol leta 1 gl. 50 kr., za četrto leta 90 kr., katera naj se pošlje: Upravništvo „Domovina“ v Celji.

Pozdrav

„Triglavanom“ in ostalim slovenskim akademikom ob izletu v domovino

dne 4. in 5. junija t. l.

Vesta vstopje materci stot.

Podtravljajo planine Vas slovenske,

z rokimi močmi, z razkosno jamim,

Ko vize je tajne se ji sila.

Podtravljajo ravno Vas jelsan.

z poltemno sroca, z bistriimi obni,

⁶ Pisec je Stepišnika verjetno izpostavil zaradi omembe laškega okraja in njegove znane nacionalistične izjave: "Cilli kann nicht ohne Tüffer, Tüffer nicht ohne Cilli bestehen!" V prevodu bi se glasil: "Celje ne more obstajati brez Laškega in Laško ne more obstajati brez Celja!"

V naslednjem pismu je dobil Kocbek še detajlna navodila, kako naj se loti markiranja, izraženo je bilo tudi priporočilo, naj bodo vsi napisi na smerokazih izključno slovenski.

Vsako sodelovanje z Nemci je bilo očitno že od vsega začetka izključeno. Sovraštvo je bilo obojestransko, vendar je v realnosti obstajalo samo na relaciji Slovenci–nemškutarji. Taka je bila tudi Orožnova razlaga Kocbeku:

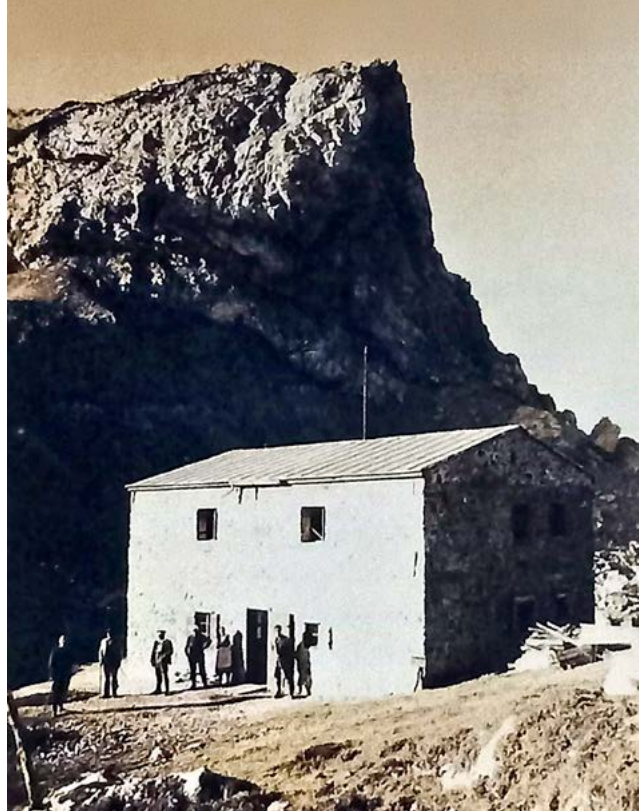
"Naša je slovenska domovina, mi smo gospodarji, Nemci so naši gostje, nemškutarjev pa ne poznamo. Slovenski napisi naj bodo vidna znamenja in neovrgljive priče naše narodnosti. Delajmo brez vika in krika, a dejanja naj govore. Srčna Vam hvala za dosedanji trud, prosimo Vas, vztrajajte pogumno! Naša bo zmaga!"

Kjer so le mogli, so člani podružnice šli na delo, markirali so na desetine poti in postavljali izključno slovenske table, kot jim je bilo naročeno. Kocbek je bil za zgled, še več, po številu poti, ki jih je označil, je bil daleč pred vsemi. Nemce je pojav slovenskih napisov razburil, ker so v tem videli nič manj kot namerno izzivanje.

Profesor Frischauf

Kocbek se je zavedal, da je pravica do markiranja odvisna predvsem od dovoljenja posestnikov, ne pa od samoooklicanih pravic planinskih podružnic, ki so si domišljale, da so si pridobile izključno pravico na podlagi minulega dela. Na njegovo srečo se je na tem nacionalno pregretem igrišču pojavil joker, ki mu je to potrdil in kmalu postal tudi njegov prijatelj in mentor. Ni bil slovenskega rodu, temveč čistokrvni Avstrijec, prof. Johannes Frischauf.

Tudi on je rad obiskoval gore in tako kot Kocbeku so mu bile najbolj pri srcu Savinjske Alpe, ki jih je sistematično raziskoval. Ime Savinjske Alpe je zagovarjal

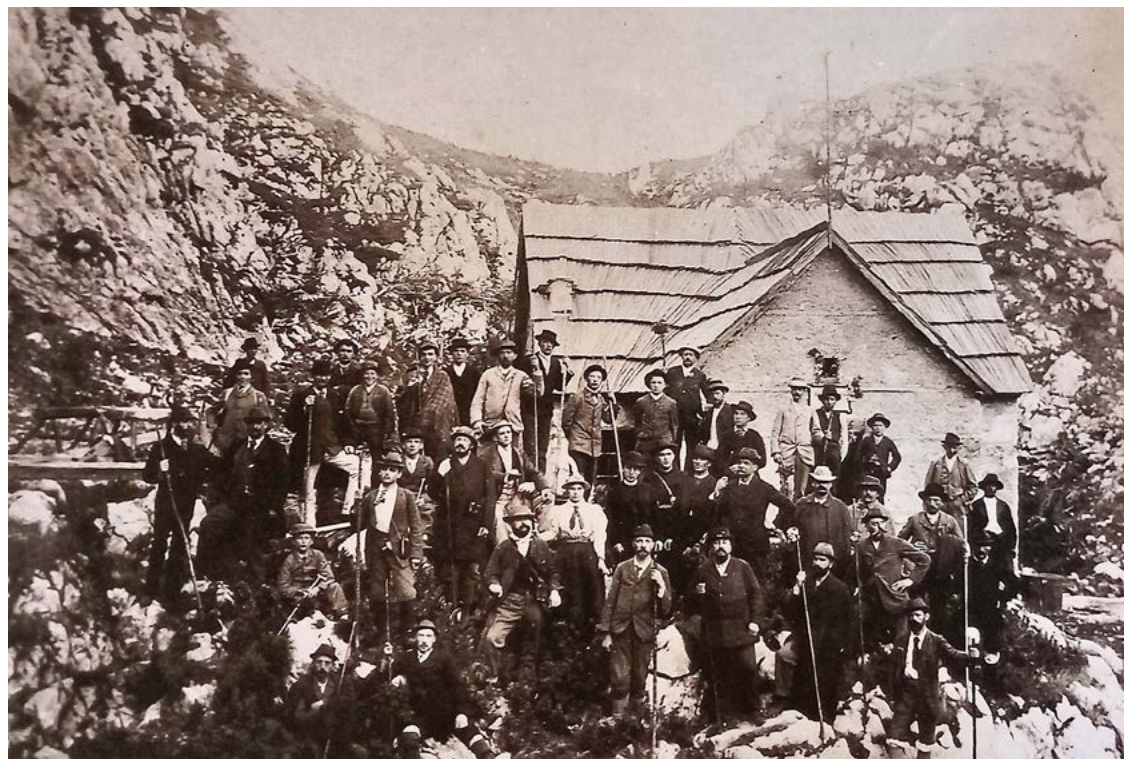
Leta 1929 so prvotno staro nemško kočo na Korošici nadzidali in odprli 17. avgusta 1930. Poimenovali so jo po Franu Kocbeku.

Vir knjiga Fran Kocbek, Aljaž Savinjskih Alp

Frischauf. Zaradi tega poimenovanja in zaradi odklanjanja nemške nacionalistične propagande v gorah se je Frischauf med sonarodnjaki zapletel v velike spore. Ime Savinjske Alpe je po njem prevzel tudi Kocbek, saj se je povsem prilegalo delovanju Savinjske podružnice. S Frischaufom sta, kot lahko ugotavljamo na podlagi 382 ohranjenih pisem njune korespondence, postala doživljenjska prijatelja.

Odprtje Kocbekove kočice na Molički planini, 16. avgusta 1894. Kocbek stoji v sredini prve vrste.

Vir Zgornja Savinjska dolina na starih fotografijah

Neaktivnost Celjske sekcije je Frischaufa že dlje jezila, saj se kljub pozivom niso lotili konkretnega dela, zato jim je kot avtoriteta grozil, da jim bo odvzel delovno okolje. Na njihovo mesto je tako vskočil Kocbek s svojo podružnico. Prav to "delovno okolje", za katero so bili "Celjani" prepričani, da so si ga priposestvovali, je bilo jabolko spora; prerekli so se o tem, kdo ima pravico označevati poti in postavljati smerokaze. Kocbek, ki mu je Frischauf trdno stal ob strani, je trdil, da so to Slovenci. Pismo iz Münchna, ki je prišlo kot odgovor na pritožbo, je "Celjane" razočaralo. Odgovor se je namreč glasil, da je delovno okolje stvar dogovora med planinskimi podružnicami, oziroma se pridobi z dovoljenjem lastnikov zemljišč, po katerih poti potekajo. "Celjani" so Kocbeka nato obtožili, da iz Gornjega Grada usmerja uničevalne akcije na njihove poti in opremo, toda dokazov za to niso našli. Če bi jih, bi bil Kocbek kot javni uslužbenec skoraj zagotovo odpuščen iz državne službe.⁷

Spor med Kocbekom in Aškercem

Že prvo leto je odbor Savinjske podružnice na seji odločil, da bodo na Molički planini zgradili svojo prvo kočo, načrti so bili sprejeti tudi za Okrešelj. Iz pisnega poročila se razbere, da je podružnici v manj kot letu dni po ustanovitvi uspelo označiti 40 poti širom Savinjskih Alp.

"Naša skrb mora biti, da bodo napisi samo slovenski," je bil nepopustljiv pesnik in kaplan Anton Aškerc, ki je bil med ustanovnimi člani Savinjske podružnice. "Naša lepa slovenska domovina mora tudi na zunaj kazati slovensko lice," je poudaril, nato pa priredil pravi slavonspev Kocbeku za njegovo veliko požrtvovalnost in na koncu predlagal, naj se nova koča na Molički planini ustanovitelju in načelniku podružnice v čast imenuje po njem.

Kocbek je bil nad prijateljevim govorom vidno ganjen in obljubil je, da bo o vseh odločitvah podružnice pisal osrednjemu društvu v Ljubljani. Leta 1895 je odbor podružnice sprejel Kocbekov predlog za gradnjo koč na Menini planini (postavljena leta 1898), na Mozirski planini (postavljena leta 1896), leta 1899 pa so planinci iz Žalca z njegovo pomočjo postavili kočo na Mrzlici. Trdo vztrajanje, da bodo na smernih tablah navajali imena gora izključno v slovenskem jeziku, pa povsod ni imelo prihodnosti. V nekem trenutku je prišlo do kompromisa, ki je Kocbeka in Aškerca spravil celo v spor. Savinjska podružnica je namreč imela sedež v Mozirju, čeprav jo je Kocbek dejansko vodil iz Gornjega Grada, kjer je živel in služboval. Pa so mu Mozirjani napisali pismo, naj vendar v dobrobit turizma na smernih tablah napišejo dvojezične napise, saj se sicer lahko izgubijo tuji planinci, katerim slovenska imena niso znana. Kocbek je prikimal in predlagal, da bi bila lahko rešitev velik slovenski napis in pod njim

Odprtje Mozirske kočice leta 1896, za katero je Kocbek, kot običajno, sam naredil načrte. Kmalu se je izkazala za premajhno, zato so jo že naslednje leto povečali. Vir knjiga Fran Kocbek, *Aljaž Savinjskih Alp*

s precej manjšimi črkami še nemški. S tem so se kljub prejšnji zapovedi strinjali tudi v osrednjem društvu v Ljubljani in jim poslali nekaj takih dvojezičnih tabel. Pesnik Aškerc, ki je bil bolj malo planinec, pa zato toliko bolj narodnjak, je, ko je table zagledal, menda popolnoma pobesnel in bil za svojo načelnost pripravljen postaviti na kocko tudi prijateljstvo s Kocbekom. Napisal je celo oster dopis v *Slovenski narod*, ki pa nazadnje s strani urednika ni bil objavljen. Trajalo je kar nekaj časa, preden sta s Kocbekom ponovno uspela vzpostaviti dober odnos.

Kocbek – Aljaž Savinjskih Alp

Če uspešno vodenje Osrednjega društva SPD v prelomnem času imenujemo po zaslužnem načelniku "Tominškova doba", je v istem času v Savinjskih Alpah potekala "Kocbekova doba". Kocbeka včasih primerjajo tudi z Jakobom Aljažem. Nekaj njunih potez se je zgodovinsko nenavadno ujemale, časovno pa sta se med seboj celo prehitela. Aljaža bi lahko imenovali tudi Kocbek Julijskih Alp, toda gospod župnik je imel srečo – najvišja gora Triglav je stala na njegovem dvorišču.

*Gornjegrajska koča na Menini planini je bila odprta leta 1898. Fran Kocbek stoji pred vhodom. Vir knjiga Fran Kocbek, *Aljaž Savinjskih Alp**

⁷ Marsikatera obtožba je bila upravičena, a nobena dokazana. Tako je bilo leta pozneje mogoče prebrati v spominih naših planinskih funkcionarjev.

Planinske koč, postavljene na Kocbekovo pobudo

Kocbekova koča na Molički planini (1770 m), odprta 1894. Po propadu ponovno obnovljena leta 1999.

Mozirska koča na Golteh (1357 m), odprta 1896. Do današnjih dni kar trikrat pogorela, a bila vsakič obnovljena, nazadnje leta 2023.

Gornjegrajska koča na Menini planini (1496 m), odprta 1898. Leta 1920 je zgorela v podtaknjenem požaru, danes ne obstaja več.

Hausenbichlerjeva koča na Mrzlici (okoli 1090 m), odprta 1899, opuščena leta 1930. Stala je v bližini današnjega planinskega doma na Mrzlici.

Frischaufov dom na Okrešlju (1396 m), odprt 1908. Nekajkrat prenovljen in povečan, uničen v požaru leta 2019. Dom še ni dokončno obnovljen.

Koč na Loki pod Raduho (1532 m), odprta 1910. Do danes večkrat obnovljena.

Kocbekov dom na Korošici (1811 m), odprt 1930, nadzidan na staro kočo nemško-avstrijskega društva. Poimenovan po Kocbeku, ki je umrl pred odprtjem. Leta 2017 je pogorel, obnova še ni zaključena.

Kocbek je leta 1894, en mesec za Orožnovo koč pod Črno prstjo, poskrbel za postavitve druge koč SPD na Molički planini. Zanj je naredil tudi načrte. Aljaž je koč na Kredarici naredil leta 1896, tj. dve leti pozneje, in tudi on je zanj naredil načrte. Istega leta je Aljaž na Kredarici postavil triglavsko kapelo, ki je postala najvišje ležeča kapela na naših tleh. S tem je za dve leti prehitel Kocbeka, ki je poleg koč na Molički planini postavil najvišje ležečo kapelo v Savinjskih Alpah.⁸

Gornjegrajska koča na Menini planini. V ospredju obnovljena kapela Marije Snežne.
Foto Franci Horvat

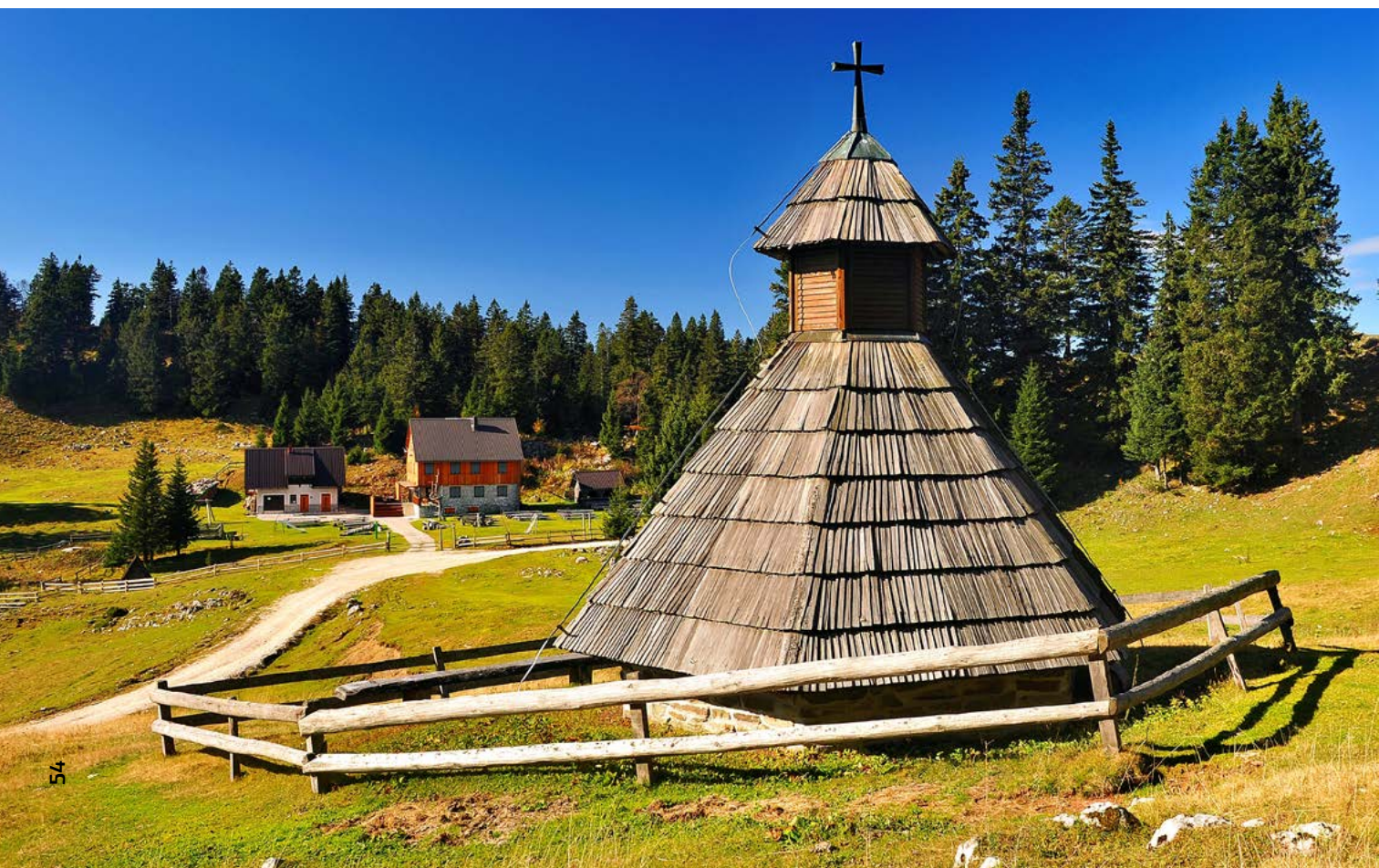
⁸ Če brskamo po spletu, bomo naleteli na zapise lokalne skupnosti, da je bila Kocbekova kapela v času izgradnje najvišje ležeča kapela pri nas. Deljenje takih informacij ne koristi nikomur, najmanj pa zgodovini (op. a.).

Obe kapeli, sta žal še po smrti svojih graditeljev, nadaljevali žalostno tekmo. Sredi zime 1952/53 je v nerazjasnenih okoliščinah kot moteč objekt padla Kocbekova kapela, naslednjo zimo pa še Aljaževa. Nepovabljenih prič ni bilo (meteorologi so začeli na Kredarici dežurati dobro leto pozneje, decembra 1954; op. a.). Oba objekta sta bila postavljena večinoma s prispevki planincev in domačinov. Prav tako sta bila z njihovo pomočjo po letu 1990 na novo pozidana.

Konec Kocbekove dobe

Po prvi svetovni vojni se je začel spreminjati planinski turizem v Zgornji Savinjski dolini. Po izgradnji prometne povezave se je še posebno povečal promet v Logarsko dolino. Kocbek se je v tistem obdobju zapletel v nekaj sporov s podjetnejšimi domačini, ki so želeli svoje gostilne spremeniti v hotele. Zavzemal se je, da bi Logarska dolina ostala zaprto območje, v katerega ne bi prodrla trda oblika turizma, kakršna se je razraščala v Švici, Avstriji in Nemčiji. Žal je tak model turizma podpirala tudi Dravska banovina, naša upravna enota v Kraljevini Jugoslaviji.

Kocbekovo zaviranje turističnega napredka je naletelo na odpor tudi v Celju, ker je imela celjska občina v lasti avtobusno podjetje, ki je prevažalo turiste v Logarsko dolino. Kocbekovi nasprotniki so se pojavljali med planinskimi funkcionarji, ki so pritiskali, naj se sedež Savinjske podružnice končno prestavi v gospodarsko močno Celje, ki je predstavljalo središče celotne kotline. To se je dejansko zgodilo leta 1927 in Kocbek, ki se je čutil vedno bolj odrinjenega, se je na občnem zboru zahvalil za ponovno izvolitev. Spoznal

Kocbek je po pričevanju sodobnikov veljal za temperamentnega moža, ki je v Gornji Grad prinesel svoj veseli prleški karakter. Stasit možakar z močnimi brki, prijetnim basom ter vedno pripravljen na razdiranje šal, je bil zanimiv tako moškim kot ženskim družbam.

Foto Dušan Škodič, izdelano z UI

je, da je podružnica, katere oče je bil, bila tedaj stara že 34 let. Odločila se je, da bo šla od doma in nadaljevala svojo lastno pot ...

Kocbekov prijatelj Branko Zemljčič, dolgoletni tajnik podružnice in eden redkih, ki so mu stali ob strani do konca, je v nekem poznejšem razgovoru omenil, da je Kocbek v Gornjem Gradu po tej selitvi podružnice grenko izjavil: "Črnc je svoje delo opravil."

Ko doba velikih ljudi pride h koncu, mlajša generacija iz njih rada naredi preužitkarje, njihovo modrost pa začne pogrešati običajno šele po njihovi smrti. Tudi najbolj zaslužni iz stare generacije so se morali počasi umakniti. Podobna usoda kot Kocbeka je doletela Frana Tomiška v osrednjem društvu SPD. Odborniki, ki jih je malce pekla vest, so jima podelili naziv častnega načelnika SPD in se jima zahvalili za preteklo delo. To je bilo obema zaslužnima možema v bolj slabo zadoščenje. Profesorja Frischaufa pa je po drugi strani zaradi prijateljevanja s Slovenci doma doletelo popolno izobčenje, zato zanj danes v Avstriji vedo le redki. Kocbek se je brez planinstva odtujeval od nekdanjih prijateljev. Življenje mu je grenila okolica, ki mu ni izkazovala hvaležnosti za njegov dolgotruden trud s Savinjsko podružnico in ure brezdelja si je pogosto krajšal v gostilniški družbi, ob kartah in kapljici.

Kaj so o Kocbeku povedali njegovi sodobniki

Kocbek je v domačem okolju veljal za veseljaka, pa tudi v zrelih letih se mu vroča kri ni umirila. O tem priča več anekdot, ki so se ohranile med tistimi, ki so ga poznali. Rad je obujal spomine na leta, ko sta s Frischaufom načrtovala razvoj planinskega turizma in se trudila za gradnjo ceste iz Ljubnega skozi Luče in Solčavo v Logarsko dolino, kar je omogočilo razmah turizma. Iz njega so kar vrele zgodbe, ki jim je sproti pridral še kakšen dodatek v svojem stilu, nekaj od vsega pa je že moralo biti tudi res.

Ena njegovih znanih zgodb je bila o gorostasni Mici, doma na kmetiji Logarjevih, ki je bila tak hrust, da ji nobeden od domačih fantov ni segel do kolen. V *Planinskem vestniku* smo pisali o rokoborbi v Logarski dolini, ko sta Kocbek in Frischauf v Ljubnem naletela na nekega rokoborca iz Gradca, ki je izzival najmočnejše domače fante, naj se poskusijo z njim.⁹ Ker niso bili večji njegovih treniranih prijemov, mu seveda niso bili kos, zato jih je drugega za drugim rutinirano prevrnil na hrbet. Kocbek mu je rekel, da ve za neko deklo v Logarski dolini, ki bi mu z lahkoto pretresla vse kosti. Gradčan je ni poznal in bil je kajpak užaljen, da mu napovedujejo, kako naj bi ga ugnala neka babnica. Pa so stavili za sodček piva in jo mahnili peš v Logarsko dolino. Pot pa je zelo dolga in sonce je pripekalo, rokoborec bi si že skorajda premislil ter se obrnil, če Frischauf ne bi k stavi dodal še drugi sodček piva. Tam pa ga je Mica dvakrat zabrisala v travo, da je osramočeno stisnil rep med noge in kar brez klobuka pobegnil nazaj proti Ljubnemu.

Kocbek je v svojih pripovedih zatrjeval, da je bila Mica kot bogomolka, pri kateri je samec po rasti manjši in šibkejši od samice. Tako naj bi se nekoč v Železni Kapli spopadla tudi z nekim razboritežem, ki je stavil šefan vina v svetem prepričanju, da bo to kmečko *dondo* z lahkoto zabrisal na tla. Pa se je tudi

Planinska družba na Okrešlju. Na oknu oskrbnica Marička Kladnik, desno od nje Kocbek. Govoric je bilo obilo, rumenih strani pa na srečo še niso poznali.

Vir knjiga Fran Kocbek, Aljaž Savinjskih Alp

⁹ Dušan Škodič. Trojna obletnica Frana Kocbeka. *Planinski vestnik* št. 9, 2013.

Nadučitelj Kocbek z gornjegrajskimi šolarji leta 1912. Vir knjiga Fran Kocbek, Aljaž Savinjskih Alp

on uštel, saj ga je Mica pograbila in zavrtela v zraku, da je odletel v kot gostilne na mizo, ki se je pod njim sesula na trske. Hotel jo je popihati, pa mu je s telesom zaprla vrata in zavpila: "Pob, najprej boš plačal vso škodo in štefan vina, potlej pa lahko greš, kamor te je volja." Ni mu preostalo drugega, kot da je požrl sramoto in brez besede izpolnil Micine pogoje.

Je pa Kocbek vedel povedati tudi o znanem solčavskem divjem lovcu Jožetu Ravničarju, ki je, ko je bil še mlad, hodil k Mici vasovat. Menda je bilo tako, da sta se neko noč Mica in njen ljubimec stiskala v njeni kamri poleg glavne kmečke izbe. Pa sta oba zaspala in se zbudila šele potem, ko so gospodar in njegova družina v sosednjem prostoru molili očenaš pred zajtrkom. Jožeta je bilo strah, kaj se bo govorilo v vasi, če ga bodo zalotili, ona pa mu je samo zaukazala, naj bo tiho. Vstala je in se vrnila z velikim košem za seno. Jože je počepnil vanj, Mica je čezenj nametala posteljnino in se naredila, kot da jo bo odnesla iz hiše na pranje. Zavihtela si je koš na ramo in odlomastila skozi izbo, ko se je zaradi teže utrgalo dno koša in njen ljubimec je telebnil na tla pred presenečeno družino. Menda se je prvi znašel Micin brat, gospodar Jurij, in rekel: "No Joža, ko si že ravno tukaj, pa kar k *fruštku* (zajtrku) prisedi."

Bibliografija

- Vodnik za Savinske planine in najbližjo okolico, Celje, 1894.
Gornjigrad na Štajerskem. krajepisno-zgodovinska črtica, Ljubljana, 1894.
Pregovori, prilike in reki, Ljubljana, 1887.
Dr. Ivan Anton Scopoli: v spomin stoletnice njegove smrti, separat, Ljubljana, 1888.
Savinske planine, Ljubljana, 1904.
Dr. Johannes Frischauf, v proslavo njegove 70-letnice, Celje, 1907.
Vodnik po kočah Savinjskih Alp, separat, Celje, 1926.
Spomenica ob 30-letnici Savinjske podružnice SPD: Savinjske Alpe, Celje, 1926.
Storije: narodne pripovedke in pravljice iz gornjegrajskega okraja, Celje, 1926.
Slovenski pregovori, reki in prilike, zbrala Fran Kocbek in Ivan Šašelj, Celje, 1934.
Uredil devet letnikov *Koledarja SPD* za l. 1910–1914 in od 1921 dalje. Več člankov v *Planinskem vestniku* med letoma 1895 in 1930.

V družbi je bil Kocbek rad glasen in kadar je govoril, je vedno vstal od mize. Rad je stresal tudi razne šale in dovtype, katerim se je sam najbolj smejal. Tudi precej kosmate je rad pripovedoval; teh je imel zapisanih za tri zvezke, vendar se niso ohranili, ker jih je žena po njegovi smrti uničila, da se ljudje ne bi spotikali ob vsebino. In rad je tudi pogledal za ženskami, po domače bi se reklo, da je bil precej krvav pod kožo ... Kocbekova liberalna narava je bila v Gornjem Gradu, kjer je bil nadučitelj, dobro znana. Otroke je vzgajal v takratni učiteljski maniri – učenca, ki je bil problematičen, se ni ravno zadrževal "pobožati", če si je to zaslužil. Kajti tako je bilo, je rekel, že od pamtiveka, in zakaj naj bi bilo v Gornjem Gradu kaj drugače?

Doma je imel veliko družino. Poročil se je z Vilmo Hofbauer iz Mozirja, s katero sta v zakonu pridelala šest otrok. Ko so ga pustili na cedilu nekdanji planinski prijatelji, je preživljal hude čase, pa tudi domače ognjišče se mu je z leti ohlajalo. Z ženo sta si bila različna, njegovega dolgoletnega pehanja za Savinjsko podružnico ni razumela, ogromno je bil zdoma zaradi vseh svojih aktivnosti. Bilo pa je vmes tudi še kaj drugega. Na primer prevelika pozornost, ki jo je posvečal koči na Okrešlju, kjer je bila za oskrbnico postavna in prijazna Marička Kladnik. K njej si je Kocbek hodil hladiti razočarano dušo, znala je prisluhnuti tedaj že priletnemu možu, ki je doživel razočaranje, in preskočila je iskra, zaradi katere je morala Marička čez nekaj mesecev zapustiti službo oskrbnice. Kocbek je za omilitev posledic pošteno plačeval vse do svoje smrti, ni pa se mogel izogniti hudobnim jezikom.

Kot je zapisal Savinjčan, je Kocbek po svoji smrti izginil s planinskega obzorja hitro kot muha enodnevica, čeprav ostaja eden najpomembnejših osebnosti slovenskega planinstva.

Kaj lahko o Kocbeku rečemo skoraj sto let po njegovi smrti?

Za današnji čas je bil Kocbek velik čudak. Toda beseda "čudak", če se nanaša na naše prednike, ki so postavili na noge lastno planinsko organizacijo, nima slabšalnega predznaka. Ravno nasprotno.

Brez čudakov tipa Aljaž, Tomišek, Kocbek in Frischauf se pri nas ne bi premaknilo več kot bi se premaknil čopič, ki bi markiral staro pastirsko pot. Brez čudakov, ki so žrtvovali svoj čas in družinsko življenje za splošno dobro, namesto da bi delali za svoj lastni žep, naše gore ne bi bile iste kot danes. Že res, da bi nemške kočice in poti dobili v vsakem primeru, tudi če takrat sploh ne bi ustanovili Slovenskega planinskega društva. Toda manjkala nam bi lastna planinska zgodovina, brez katere bi ostali brez samozavestnega pričanja, da spadamo med alpske narode. ◉

- Viri
Arhiv *Planinskega vestnika*
Edi Mavrič Savinjčan: *Fran Kocbek: Aljaž Savinjskih Alp*. Gornji Grad, 2002.
Fran Kocbek: *Savinjske Alpe*, Celje, 1926.